

A Magas-Tátra szenvedélyes orvosa: Guhr Mihály (1873–1933)

Kiss László dr.

„Ezt a levelemet 1010 méter magasságból küldöm... Ennélfogva nem is ügyelek sem a mondanivalójára, sem a szavak rendjére. Tudom, hogy a színvonala úgyis magas lesz. Legalább 1010 méter a tenger fölött.” Indítja levelét Tátraszéplakról 1933-ban Kosztolányi Dezső [1]. Majd így folytatja: Az ide látogatók „valamennyien Guhr Mihály dr.-t keresik, ezt a szenvedélyes orvost, ezt a született gyógyítót...” S hogy 1933-ban ki mindenki keresett gyógyulást a tátrai csúcsok alatt? Ez kiderül a „levelet” közreadó cikkhez csatolt fényképfelvételről, amelyen a Kosztolányi családon kívül Ignotus Pál (1901–1978), az *Esti Kurír* újságírója és felesége, Vámbéry Ruzstem dr. – Vámbéry Ármin fia – és Palotai Boris (1904–1983), a később ismert író is látható.

A Magas-Tátra ekkor már évek óta a tehetősebb magyarok kedvenc üdülőhelye. Az ismét közlekedő Tátragyors 9 óra alatt röpteti fel Ó-Tátrafüredre a „kedvezményes fürdővízumot és a 33% engedményű vasúti jegyet a cseh konzulátuson” beszerzett budapestieket. Poprádfelka állomásról a Tátra-villamossal 55 perc alatt érhető el Tátraszéplak, ahol „dr. Guhr Mihály nagyszerű gyógytelepet létesített”. Ezért a gyógytelep igazgatósága a *Színházi Élet* útján figyelmezteti a magyar közönséget, hogy „Tátraszéplak nincs olyan messze, mint volt” [2].

Nos, a magyarok előtt nem volt ismeretlen a Trianonnal Csehszlovákiához csatolt Magas-Tátra üdülőhelye: Tátraszéplak. 1894-ben így mutatta be dr. Szontágh Ábrahám (1830–1902), ismert pesti orvos a *Gyógyászat* mellékletében [3]:

„Wester-féle Széplak. A Clotild-úton, fél mérföldre Új-Tátrafüredhez, Wester, egy nagyszalóki vagyonos polgár és vendéglős, egy telepet alapított. Fekvése ... természeti viszonyai is olyanok, mint a Tátrafüredké; levegője tiszta, por- és füstmentes; climája mérsékelt hideg és nedves... Fürdője eddig nem volt ... a jövő nyáron teljesen berendezett, hidegvíz-kezelésre is alkalmas külön fürdőépület fog a vendégek rendelkezésére állani... A Tátra-csúcsok bejárására is alkalmasan fekszik a telep, miért is a hegymászók ... azt sűrűn látogatják. Vasúti állomása Poprád...”

Az idősebb Guhr Mihály (1845–1921) – doktorunk édesatyja –, a két nagybácsi, Wester Pál és Nitsch Sámuel Gerlachfalva (ma: Gerlachov) felett nagyobb erdőbirtok vásárlása után hozta létre Westerheimet, azaz Tátraszéplakot (ma: Tatranská Polianka) [4]. Friss orvosi diplomá-

val kezében s a kötelező egyévi bécsi katonáskodás, majd a rövid ideig tartó beregszászi doktorkodás után Guhr Mihály 1896-ban érkezik meg az új üdülőtelepre, ahol 1897-ben hidegvíz-kezelésű szanatóriumot nyit. Ekkor a Magas-Tátra már az Osztrák–Magyar Monarchia „varázshegye”, köszönhetően főleg a tátrai gyógyturizmus és a klímaterápia úttörőjének, id. Szontágh Miklósnak (1843–1899), aki bebizonyította, hogy a Tátrában nemcsak nyáron, de télen is lehet gyógyítani [5].

A teljesség kedvéért azért jegyezzük meg, hogy a tátrai klíma jótékony hatása már jóval korábban ismert volt. Matthaeus Palumbini (1652–1710), egy magát Turóc vármegyei „Hungarus”-nak valló orvos az 1679-ben Jénában „De Phthisi” címen kiadott munkájában ezt írta: „A mérsékelt levegő rendkívüli módon frissé teszi a Kárpátokhoz legközelebb fekvő részeket, ezért éppen ezeket a helyeket kellene kiválasztaniuk a Phthisis-ben szenvedőknek... Ezek a helyek gazdagok a balzsamos növényekben és borókafenyőben, ide lehet küldeni a fűzises betegeket.” E pár sort a mű szlovák nyelvű fordítása alapján idéztük – a szlovák nyelvészek 2021-ben adták ki a kétnyelvű (latin–szlovák) kötetet Turócszentmártonban (ma: Martin) [6].

Guhr Mihály, az orvos

Mivel gyógyította betegeit a Tátra „szenvedélyes” orvosa? A 19. sz. első felében elterjedt s még mindig élő fel fogás szerint – ne feledjük: a „bacillusvadászok” kora alig kezdődött el, a tuberkulózis etiológiája még ismeretlen – a tüdőbaj oka a szív gyengesége. E kicsi és gyenge szív az elégtelensége miatt nem tudja olyan erősen továbbítani a vért, hogy meg tudná akadályozni a gümők (tuberkulumok) lerakódását a tüdőkbén. Hermann Brehmer (1826–1889) szerint e gyenge szívteljesítményt ellensúlyozni lehet a tengerszint feletti magassággal: a magaslati klímában a csökkenő légnyomás megkönnyítheti a szív munkáját [7]. Brehmer 1854-ben Görbersdorfbán (Szilézia) létrehozta azt a szanatóriumot (latinul sanare, sanatum: gyógyít), amely példaként szolgált a tátrai szanatóriumok megalapításához is. A fő gyógyhatást a Szontágh- és a Guhr-szanatórium is ettől a magaslati klímától várta.

A klimatikus hatást egészítette ki a népgyógyászat Vincenz Priessnitz (1799–1851) óta az orvosok által is

egyre gyakrabban alkalmazott vízgyógyomód (hidroterápia). Guhrnak lehetősége volt a hidroterápia alkalmazását amerikai tanulmányútja során annál a Simon Baruchnál (1840–1921) tanulmányozni, aki a New York-i orvostudományi egyetemen tartott kurzusokat a vízgyógyomódról [4]. A vízgyógyomód mellett alkalmazta a légfürdőt és a napfürdőt. Mindkettőről írt „összefoglaló szemlét” az *Orvosi Hetilap*ba, illetve az *Orvosok Lapjába*.

A légfürdőről írta: Bár az eszme nem új, a légfürdő újrafelfedezése Angelo Mosso (1846–1910) torinói orvos nevéhez fűződik: „A hűvös hegyi levegő az ő gyenge fuvalmaival a bőrre az edző vízkúrához hasonló hatást gyakorol.” Ennek megfelel a gyakorlati kivitelezés: „A beteg a neki megszabott reggeli órában bizonyos ideig mezítelenül tartózkodik, testmozgást végezve, a szabadban.” Guhr felsorolja a gyógyomód indikációit: funkcionális idegbántalmak, úm. „a neurasthenia kimerülései, ingerlékeny alakjai, chlorotikus és anémiás állapotok”. Az egy hónapos kúránál az első légfürdő tartama 10–20 perc, második- vagy harmadnaponként emelkedik 5 perccel. A kúra végén a légfürdő kb. két óráig tart, amit a beteg annál inkább jól bír, mert közben a levegő is melegszik. A fürdő után a beteg fél–egy órást tesz [8]. Nem kétséges, hogy a Kosztolányi által „síkföldi törtétknek” nevezett betegeknek a magaslati légfürdő jót tett: „Nem sietek többé. Várok, megálltam... Még a dohányzásról is leszoktam” [1]. A légfürdőhöz hasonló napfürdővel Guhr a pikkelysömörös betegeket gyógyította [9].

Jeleztük, hogy Guhr a légfürdőt a „funkcionális” idegbajok kezelésére ajánlotta. Ilyen betegségnek számított abban az időben a Basedow-kór is, melyet három jellegzetes tünete: exophthalmus, tachycardia, struma, azaz a „merseburgi triász” alapján 1840-ben írt le Karl Basedow (1799–1854) merseburgi gyakorló orvos. Bár voltak már sejtések, hogy „a golyva túltengése Basedow-kórt szít” (Stiller Bertalan), a többség funkcionális idegbajnak tartotta a hyperthyreosist, és terápiaként a magaslati éghajlaton alkalmazott vízgyógyomódot ajánlotta. Bár az orvostörténet-írás szerint Stiller Bertalan (1837–1922) volt a kezdeményezője a Basedow-kór magaslati kezelésének, felhívjuk a figyelmet Kétly Károlynak (1839–1927) az *Orvosi Hetilap*ban 1874-ben a Basedow-kórról közölt írására. Négy saját beteg – egyiküket éppen Stillerrel észlelte – kórtörténete alapján a Basedow-kór kezelésére többek közt ezt ajánlja: „...hidegvízgyógyomód, magas fekvésű, fenyveserdejű vidék...” [10]. Mind Szontágh, mind Guhr sikeresen alkalmazta az ún. félfürdőre alapozott kezelést. Azért félfürdő, mert a 30 fokos víz csupán félig töltötte meg a kádat, azaz a beteg köldökéig ért. A kúra alatt a meleg víz fokozatosan elfolyt, illetve hideg víz hozzáengedésével 20 fokra hűtötték. Nem sikerült adatot találnunk annak pontosítására, hogy kinek/kiknek a meghívására utazott el az USA-ba Guhr s tartott ott előadást (Kansas City, New York) a Basedow-kór magaslati kezeléséről [4].

Guhr Mihály, a sportember

Kosztolányi „szenvedélyes” jelzőjét akkor értjük meg igazán, ha áttekintjük Guhrnak a téli sportokhoz fűződő tevékenységét. Ezeket legújabbban a komáromi Selye Egyetem Testnevelés Tanszékének vezetője, *Dobay Beáta* foglalta össze a sportturizmus felvidéki/szlovákiai kezdeteiről írt könyvében [11]. Dobay szerint Guhr már 1890-ben hordódongákon próbálkozott a sízéssel. Ehhez tudni kell, hogy a sízés – korabeli nevén: lábszánkózás – a 19. század végén még szinte teljesen ismeretlen volt Magyarországon. A szakirodalom az elsősorban ornitológusként ismert Chernel Istvánt (1865–1922) tekintti a sísport meghonosítójának. Chernel 1891-ben Norvégiába utazott a madárvilág tanulmányozására. 1893-ban kiadott „Utazás Norvégia végvidékére” c. könyvében nemcsak a madarokról, de az ott élő emberekéről, a lappokról is beszámolt. A lappok közt figyelt fel arra az eszközre, amelyet a norvégek „ski”-nek neveztek. Hazatérve megkezdte a síelés oktatását, 1896-ban pedig kiadta „A lábszánkózás kézikönyve” c., gazdagon illusztrált munkáját [12]. Igaz tehát a „Sport, életmód, egészség” akadémiai kézikönyv állítása: „Az első hazánkfia, aki ezt az új sportágat megtanulta és bemutatta, Chernel István kőszegi ornitológus volt” [13]. Méltán állíthatna volna azonban az akadémiai kézikönyv Chernel mellé a tátrai sísport megalapozóját, Guhr Mihályt is.

Guhr kb. Chernellel egy időben, az 1890-es években próbálkozott a sízéssel. 1901-ben a szanatóriumairól híres svájci Davosban fejlesztette síelési technikáját. Davosból nemcsak tapasztalatokat, hanem a betegek gyógyítására is használható sporteszközöket (síleceket, bobokat, korcsolyákat) hozott. Egy ausztriai sítanfolyamon elsajátította az alpesi sí (lesiklás), majd Norvégiában az északi sízés (sífutás) alapjait is. A sízés népszerűsítése mellett 1907-ben 3200 méteres szánkópályát alakított ki. A szánkózás (ródlizás) megkedveltetésétől nem riadt vissza az a baleset sem, amelyről a pesti lapok is hírt adtak: teljes erővel nekiment a szánkópálya már leeresztett sorompójának – ő is, tanítványa is megúszta agyrázkódással [14].

Guhr természetesen sportemberként is megmaradt orvosnak. Betegeinek „rekreációs sízés” írt elő, s maga oktatta őket a sízés, szánkózás alapjaira. A szanatóriumához közeli lejtőkön sítanfolyamokat szervezett. Nagyban hozzájárult a magyar sísport megalapozásához: 1908-ban egyik kezdeményezője a Magyar Sí Klub (a Magyar Sí Szövetség, 1913, elődje) megalapításának – sommázza Dobay Guhr érdemeit. Guhr egyik fő érdeme, hogy 1911. február 5-én az ő szervezésében rendezik meg az első magyarországi nemzetközi síversenyt Tátraszéplakon. Erről ír az említett akadémiai kézikönyv is, azonban Guhr nevének említése nélkül! Sajnos arról is hallgat a sísport történetét (is) feldolgozó kézikönyv, hogy Guhr kezdeményezte az első tátrai síugró sánc megépítését 1910-ben. Weiss Bruno osztrák síugró erről 9,5 m-re repült (Dobay). Doktorunkat ez nem elégítette ki, ezért

előbb egy nagyobb síugró sáncot, majd 1923-ban olyan nagy ugrósáncot alakított, amelyről nem volt ritkaság a 60 m-es ugrás sem. A Trianont követő helyzet stabilizálódása után a magyar sífutók is részt vettek a nemzetközi Tátra-bajnokságon. A *Pesti Hírlap* képes tudósítása szerint 1926-ban például Magyarország, Ausztria, Németország és Csehszlovákia indított versenyzőket (a lengyelek a rossz időjárási/közlekedési viszonyok miatt maradtak távol). „Dr. Guhr Mihály tátraszéplaki főorvos ... valamennyi versenyzőt tüzetes orvosi vizsgálat alá veszi: megméri a szívverését, a vérnyomását, a mellbőségét és a testsúlyát ... így a gyöngébb szervezetű versenyzőket meg lehet óvni az esetleges súlyosabb következményektől” – ad hírt a tudósító a túlterheléses eredetű kóros állapotok, sportbalesetek megelőzését szolgáló orvosi vizsgálatról [15].

Guhr Mihály, a polihisztor

Első olvasatra kétkedve fogadjuk e meghatározást, ám ha figyelembe vesszük a „polihisztor” szó eredeti jelentését – olyan ember, aki sok történetet tud mesélni, amelyet a saját szemével látott [16] –, akkor megértjük Guhr doktor „polihisztorságát”. Guhr nemcsak kezelte, de nagymértékben támogatta a képzőművészeket, színészeket, írókat-költőket. Utalunk a bevezetőnkben már említett Kosztolányi-levelekre, illetve a hozzá csatolt fényképre. Szlovák nyelvtudásából kifolyólag 1923 júniusa és decembere között nemcsak betege, de vitatársa is volt a híres cseh költő, Jiří Wolker (1900–1924). Gyakori vendégek voltak a festőművészek, Borúth Andor (1873–1955) és Kőszeghy Elemér (1882–1954). Mesélhetett azonban Guhr arról is, amit az első három téli olimpián (1924: Chamonix, 1928: St. Moritz, 1932: Lake Placid) vagy a nemzetközi síkongresszusokon látott.

Guhr Mihály ismertségére jellemző, hogy a 61 éves korában, orbáncot követő „vérmérgezésben” bekövetkezett halálakor nemcsak pesti lapok – többek közt az *Orvosi Hetilap* –, hanem az *Amerikai Magyar Népszava* is közölt nekrológot. A 150 éve – 1873. március 11-én Nagyszalókon (ma: Velký Slavkov) született – szepességi német (cipszer) gyökerű Guhr Mihály mindenképpen megérdemli nemcsak az orvos-, de a sporttörténetek figyelmét is.

Köszönetnyilvánítás

A szerző köszöni *Kutasy Tamás*nak a források felkutatásában nyújtott önzetlen segítségét.

Irodalom

- [1] Kosztolányi D. The letter from Tátraszéplak. [Tátraszéplaki levél.] Színházi Élet 1933; 35. sz.: 33–35. [Hungarian]
- [2] Sándor S. Tátraszéplak is not so far away. [Tátraszéplak nincs is olyan messze.] Színházi Élet 1924; 56. o. [Hungarian]
- [3] Szontágh Á. Summer resorts and medicinal baths of the High Tatras. [Tátravidéki nyaralóhelyek és hidegvíz-fürdők.] Melléklet a Gyógyászat 1894. évi 18. számához. 1–8. o. [Hungarian]
- [4] Bruckner É. Mihály Guhr, the Doctor, Sportsman and polymath. [Guhr Mihály, az orvos, a sportember, a polihisztor (1873–1933).] Comm de Hist Artis Med. 2019; 246–249: 99–119. [Hungarian]
- [5] Kiss L. Miklós Szontágh (1843–1899), the pioneer of climatology. [Szontágh Miklós (1843–1899), a klímaterápia úttörője.] Orv Hetil. 1993; 134: 1207–1208. [Hungarian]
- [6] Bujalková M, Čovan M, Malinová, N, et al. Mattheus Palumbini on tuberculosis. [Matthaeus Palumbini Thurocio-Hungarus: De phthisi – Disputatio Inauguralis. Matúš Palumbini Uhör pochádzajúci z Turca: O tuberkulóze – Inauguračná dišputa.] Osveta, Martin, 2021. [Latin, Slovak]
- [7] Dormandy T. The white death. The history of tuberculosis. [A fehér halál. A tuberkulózis története.] Golden Book Kiadó, Budapest, 2002. [Hungarian]
- [8] Guhr M. The hot air bath. [A légfürdő.] Orv Hetil. 1900; 44: 467–468. [Hungarian]
- [9] Guhr M. The treatment of psoriasis vulgaris with sun bathing. [A napfürdő alkalmazása psoriasis vulgaris ellen.] Orvosok Lapja 1906; 30. sz. [Hungarian]
- [10] Kétli K. Basedow disease. [A Basedow-kór.] Orv Hetil. 1999; 140: 2239–2241. [Hungarian]
- [11] Dobay B. The beginnings of sport tourism in Slovakia. [A sportturizmus kezdetei Szlovákiában.] Komárom, 2021; 34–47. [Hungarian]
- [12] Vértesi P. The ornithologist and skiing. [A madártani szakember és a lábszánkózás.] Magyar Nemzet 1982. február 26. [Hungarian]
- [13] Szatmári Z. (főszerk.) Sport, life style, health. [Sport, életmód, egészség.] Akadémiai Kiadó, Budapest, 2009. [Hungarian]
- [14] Sz. n. Sledging accident. (Ródlí-katasztrófa.) Pesti Hírlap 1910. január 20. [Hungarian]
- [15] Vasadi O. Where the snow is still metres deep in March. A good performance of Hungarian sportsmen in cross-country skiers at the international races in the Tatras. [Ahol márciusban is méteres a hó. A magyar sífutók szép szereplése a tátrai nemzetközi versenyeken.] Pesti Hírlap 1926. március. [Hungarian]
- [16] Szabó M. Hungarian medical and colloquial phrases borrowed from Latin. Vol. 2. [A magyar nyelvben meghonosodott latin orvosi és köznyelvi kifejezések (2. rész).] Magyar Orvosi Nyelv 2012; 12: 75–96., idézve a 87. o. [Hungarian]

(Kiss László dr.,
SK-93 008 *Csilizradvány* 284.,
Szlovákia
e-mail: kissagi1943@gmail.hu)